

A Bethlen Gábor Alapítvány díjazottai 2011-ben

Bethlen Gábor-díjasok

CSE MADOK

történelem számos olyan esetet ismer, amikor a politikai élet főszereplői létrehoznak egy szervezetet, és az – elidegenedve a létrehozók szándékaitól – fokozatosan önállósul, és lassan eltávolodik a létrehozók akaratától. Ilyen szervezet volt a Csemadok is, amelyet a sztálini korszak hívott életre 1949. március 5-én Pozsonyban, Szlovákia Kommunista Pártjának a támogatásával „Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete” névvel. Ebből ered a Csemadok mozaikszó. A hatalom mindenekelőtt azzal a céllal szorgalmazta a művelődési szervezet létrehozását, hogy önmaga számára biztosítsa a szlovákiai magyarság közvetlen politikai ellenőrzését, és hogy a szervezet közvetítse a magyar nemzetiségű szlovák állampolgároknak a szlovák kommunista párt határozatait. Nos, mi nem azt a szervezetet méltatjuk, amelyiket Szlovákia Kommunista Pártja hozott létre, hanem azt, amelyik az alapítói szándékoktól függetlenül elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar kultúra és anyanyelv fennmaradásában a nemzetiségi elnyomás legkeserűbb éveiben is.

Mit is mondott a Csemadok alakuló közgyűlésén Pavlík tájékoztatásügyi megbízott miniszter? „Nagy hiba volna, ha valaki azt gondolná – mondta –, hogy ez a kultúregyesület a csehszlovákiai magyarság érdekeinek valamiféle védelmezője legyen.”

Ám a megalakulást követő két évben már több száz műkedvelő együttes – kórusok táncegyüttesek, olvasóköri, színjátszó csoportok, zenekarok – alakult meg, és a több mint félezer településen mintegy 550 helyi szervezet jött létre.

Azzal, hogy spontán módon nagyon sok szervezet létrejött, és bár a párt ellenőrzésével, de mégiscsak egy kicsit önálló módon működtek, sajátos kettős hatalom alakult ki. Volt bizonyos felső vezetés, amely megpróbált lehetőleg jó káderként viselkedni, betartani a pártközpont utasításait, másrészt pedig volt a tagság, amely a falvakban, kisvárosokban spontán módon szerveződött, létrehozta a magyar kulturális élet helyi közösségeit. Az egyesület a jogfosztottság évei után pótolhatatlan tevékenységet fejtett ki azáltal, hogy vállalta a magyar kisebbség népművészeti hagyományainak ápolását, kulturális életének kibontakoztatását, és közreműködött a magyar iskolák újraindításában. A párhatalom akarata ellenére a Csemadok gyűjtőhelye lett a szlovákiai magyar kisebbség problémáinak. A magyarság panaszait továbbítania kellett az illetékes szervekhez, ennek következtében akaratlanul is a magyar kisebbség szószólójává vált.

A Bethlen Gábor Alapítvány az éves díjátadó ünnepségét 2011. nov. 4-én – fennállása óta először – a Parlament Vadásztermében tartotta.

A hatvanas években – különösen 1968-ban – a Csemadok érdekképviseleti tevékenységet is vállalt. A központi vezetés ellenszegült a Kommunista Párt utasításának, hogy ítélje el a párton belüli ellenzéki mozgólódásokat, vezetésének többsége szolidaritását fejezte ki a pártot megújító reformmozgalommal. Az 1968. márciusi Csemadok-program igazi demokratikus áttörés volt a kisebbségi magyar politikában. A nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozóan fogalmazta meg javaslatait. Eszerint a nemzetiségek helyzetét az öngazgatás és a kollektív kisebbségi jogok alapján kell rendezni. Egy nemzetiségi alkotmánytörvény kidolgozása mellett javasolta többek között az államhatalmi és a végrehajtó szervek melletti nemzetiségi szervek, köztük nemzetiségi minisztérium létrehozását, a magyarok számára hátrányos 1960. évi közigazgatási elrendezés kiigazítását, valamint az 1945 után hozott magyarelles jogszabályok felülvizsgálását. A közgyűlés megváltoztatta a szervezet nevét, új neve a Csehszlovákiai Magyarok Társadalmi és Kulturális Szövetsége lett.

A szovjet katonai megszállást követően érvénytelenítették az 1968-ban elfogadott szervezeti programot, és a Szövetséget – a Prágai Tavasszal való szimpatizálás miatt, megtorlásképpen, kizárták a pártállam által elismert politikai szervezeteket tömörítő Nemzeti Frontból. Sor került személyes megtorlásokra is. A Szövetség különböző szerveiből mintegy negyven választott tisztségviselőt távolítottak el, ami az akkori pártállami korban súlyos egzisztenciális hátrányt jelentett az érintettek számára. Kiváló, nagy tapasztalatú és tudású magyar értelmiségiek kerültek belső száműzetésbe.

Ennek a belső száműzetésnek a dermesztő légkörét magam is érezkelhettem. 1969 nyarán, húszévesen Szij Rezső művészettörténésszel felvidéki tanulmányúton vehettem részt, és íróktól, képzőművészekről kaptam életre szóló történelmi leckéket. Jártunk Észak-Komáromban, Ógyallán, Dunaszerdahelyen, Pozsonyban Eperjesen, Kassán. Hitben, magyarságban meg nem alkuvó drámai sorsok, élethelyzetek, fiatal tehetségek útkeresése, magukra hagyott idős művészek létbizonytalansága, szegénysége. Minden szempontból bőtermő élmény maradt. Néhány hét múlva kerültem Lakitelekre, és a következő év májusában felvidéki estet szerveztem a művelődési házban. Az író-olvasó találkozó népes közönsége előtt vendégünk volt Duba Gyula, Keszeli Ferenc, Mács József, Ozsvald Árpád és Zs. Nagy Lajos. Így szerveződött a irodalmi nomád nemzedék: az elszakított nemzetrészek regényein keresztül fedeztük föl a Kárpát-medencei magyar valóságot. Duba Gyula *Vajúdó parasztvilág*, Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér*; Fehér Ferenc *Hazavezérlő csillagok* és Kovács Vilmos *Holnap is élünk* című regényei szembesítettek bennünket a Kárpát-medencei magyar valósággal.

A hetvenes évek végétől lassú és rejtett nemzedékváltás történt. Minden pártállami éberség és fenyegetettség ellenére megjelentek a Csemadok tagságában a másként gondolkodó, ellenzéki személyek és csoportok. Ebből a nemzedékből alakult ki az a réteg, amely 1989 után a szlovákiai magyarság közéletében politikai szerepet is vállalt. A magyar politikai élet első vezetői nem szerezhettek volna kellő közéleti tapasztalatokat a Csemadokban történt szerepvállalásuk nélkül.

A hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején történtek olyan kezdeményezések a szlovák kommunista párt részéről, amelyek nyíltan a magyarság létét fenyegették. Ilyen volt például a párt által 1978 januárjában kidolgozott, kétnyelvű oktatást szorgalmazó tervzet, amelynek célja a magyar iskolák felszámolása volt. Ezt – jelentős részben a Csemadok ellenállása miatt – nem sikerült megvalósítaniuk. Ez után a kudarc után

a Szlovák Nemzeti Tanács csupán azt kérte, hogy a magyar tannyelvű iskolákban „javítsák a szlovák nyelv oktatásának minőségét”.

A magyarelles szlovák törekvés 1983 őszén ismételten előkerült, amikor a Szlovák Kormány nemzetiségi főosztálya jóváhagyta az iskolaügyi törvény újabb tervezetét, amelynek elfogadása lényegében a magyar nyelvű oktatás felszámolását jelentette volna. Ezt a törvénytervezetet is a Csemadok által szervezett tiltakozások hatására vonta vissza a kormány.

Az egypártrendszer összeomlását követően az egységes nemzeti érdekképviselő szándéka magától értetődően vetette fel azt, hogy a Csemadokból kellene kialakítani egy magyar politikai mozgalmat. A Csemadok XV. rendkívüli országos közgyűlésére 1990. március 9–10-én került sor Pozsonyban, ahol – szerencsére – háttérbe szorult minden olyan elképzelés, amely a Csemadoknak napi politikai érdekképviselői szerepet szánt volna. Ha párttá vált volna, akkor mindenképpen valamilyen politikai ideológia szerint kellett volna meghatározni önmagát, így a szlovákiai magyar közösségnek csak egy részét képviselhette volna. A Csemadoknak ezért volt fontos civil szervezetként megmaradnia, mert így a szlovákiai magyarság kulturális és nyelvi összérdekét védhette. Egyébként ennek a kongresszusnak a keretében rehabilitálták az 1970-ben kizárt tagokat is. A Csemadok új neve a „Csehszlovákiai Magyarok Demokratikus Szövetsége” lett. Az 1990 évi kongresszus annyiban is mérföldkő volt, hogy 1949-es megalakulása óta a Csemadok vezetősége először dönthetett szabadon arról, hogy hol a helye, mivel és hogyan szolgálhatja a legjobban a szlovákiai magyarság érdekeit és megmaradását.

Csehország és Szlovákia szétválása után 1993. április 3–4-én került sor Dunaszerdahelyen a Csemadok XVII. országos közgyűlésére. Az itt elfogadott alapszabályban már a szervezet új elnevezése szerepel, mint a Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség. Ezt követően azzal szembesült a Szövetség, hogy a szlovák kormány fokozatosan csökkentette a szervezet állami támogatását, míg a nyíltan kisebbségellenes második Mečiar-kormány teljes egészében megvonta azt. Ettől kezdve lényegében csak az anyaországi pályázatok révén sikerült összeállítani a Csemadok szűkülő költségvetését. A pénzügyi források hiánya miatt megszűnt a *Hét* is, a Csemadok képes hetilapja.

Itt emlékezzünk meg a nemzeti emigráció, a Felvidékről elszármazott magyarok és a magyar állam támogatásáról, az anyaországi pályázatokról s legfőképpen a Rákóczi Szövetség áldozatos munkájáról.

Ha a magyar kulturális egyesületek napi tevékenységét áttekintjük, akkor – annak el- lenére, hogy az országos rendezvényekre nagyon nehéz szponzorokat szerezni – versmondó gyerekek, az amatőr színjátszók, a néptáncosok, a kórusok egész évben azért dolgoznak, hogy eljussanak az országos fesztiválra: Rimaszombatba, Dunaszerdahelyre, Érsekújvárra. Ezeket, illetve a járási és megyei válogató versenyeket szervezi a Csemadok, azaz mai nevén a *Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség*.

Mi a Csemadok-szervezetek minimális célja? Csak annyi, hogy „minden szervezetben minden hónapban legalább egy rendezvény legyen”. Mi a Szövetség mottója?

„A Szövetség egy közösség, amely nélkül a magányos emberek legjobb elszánásai sem valósulhatnak meg. Egy közösség, amelyben az egyének értelmesebb célokért képesek áldozatvállalásra is. Ennyire egyszerű az egész – csak ott kell lenni!” 2009-ben a Csemadoknak 431 alapszervezete, 428 működő művészeti együttese volt, és 57 050 tagja.

Hosszú volna felsorolni, hogy milyen rendezvények jöttek létre az elmúlt másfél évben. Csak ízelítőül érdemes megemlíteni néhányat. A múlt héten fejeződtek be a Kazinczy Anyanyelvi Napok rendezvényei; többek között megrendezik a Kodály Zoltán Nemzetközi Hegedűversenyt, melyre 2011. november 17–19-én kerül sor a Galántai Városi Művelődési Központban; november 17-e és 20-a között pedig a XIII. Egressy Béni Országos Színjátszó Fesztivált.

A Csemadok a korábbi évtizedekben szinte mindvégig tartotta magát a Bethlen Gábor-i intelmhez, miszerint a nemzet fennmaradása érdekében nem azt tette, amit szeretett volna – hanem mindig azt, amit az adott körülmények között tenni lehetett –, de azt szinte maximális hatékonysággal. Joggal érdemesül tehát a Bethlen Gábor-díjra...

LEZSÁK SÁNDOR

LEZSÁK SÁNDOR (1949) író, költő, tanár. Az országgyűlés alelnöke.

SOMODI ISTVÁN

A Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma teljes egyetértésben döntött úgy, hogy a Bethlen Gábor-díjat ez évben Somodi Istvánnak ítéli. Az ő személyében most olyan ember kapja a díjat – sok közismert személyiség után –, aki soha, az utóbbi években sem tartozott a sajtó, a televíziók adta nyilvánosság közszereplői közé. Aki soha nem volt főszereplő sem pártban, sem mozgalomban, csak mindig ott volt, ahol meggyőződése, magyarság iránti elkötelezettsége szerint lennie kellett, és mindig azt tette, minden feltűnés nélkül, amit ott és akkor tennie lehetett, azokon az erkölcsi alapokon, amelyeket a másfél holdas törpebirtokon tengődő család szegényparaszti erkölce nyújtott. Az életút egyik-másik állomása nyithatott volna más, mellőzésben és anyagi-lelki nyomorúságokban szegényebb, közéleti vagy szakmai sikerekben gazdagabb pályát is számára. Csak egy kicsit „oldottabban” kellett volna alkalmazkodnia a mindenkori hatalomhoz, vagy talán csak nem kellett volna azt tennie, amit erkölcsi érzéke és önbecsülése szerint tennie kellett.

Az ifjú Somodi István hol is kerülhetett volna a népi mozgalom és vele a magyar közélet sodrába, ha nem Balatonszárszón 1943-ban?

És élete alkonyán, Püski Sándor halála után, ki más lehetett volna a Szárszó Baráti Kör elnöke, mint az a Somodi István, aki nemcsak Szárszó emlékét, de történelmi értékét és eszméjét is hűséggel őrizte és őrzi mindmáig? A történelemtől meghurcolt, a lehetőségekből kitagadott ember, aki mintha a szárszói vállalkozás sorsát mintázná a maga egyéni sorsában.

A történelmi felhajtóerő csak nagyon rövid ideig kedvezett a maga fajtájának. E rövid idő keretében Somodi István volt Győrffy-kollégista és népi kollégiumi igazgató, volt miniszteri biztos a 45 utáni földreform során, és irányító szerepet vállalt a Duna-Tisza-csatorna építésénél, amíg Rákosiék hagyták. Volt Veres Péter és Erdei Ferenc titkára, majd így került a Földművelési Minisztériumba. Ötvenhatban itt választották őt a Forradalmi Bizottság elnökének. Itt élhette át élete nagy megrázkódtatását ötvenhat

október 25-én, amikor ő és munkatársai rájöttek, hogy titokban valakik megszállták az épület felső traktusát. Visszaemlékezésében van egy esemény, mely élesen rávilágít mindarra, ami akkor történt a fegyvertelen tömeggel a téren: amikor az Országház felől elkezdtek löni az embereket, kétségbeesve menekültek volna a szemben levő miniszterium udvarára. Ám egy feltehetően ávós megbízott fegyverrel kényszerítette a portaszolgálatot, hogy zárják be a kaput a menekülők előtt. Annak a napnak a véres emléke, a vérfürdő aljas szervezettsége, a védtelen emberek rémülete és a tehetetlenség – visszaemlékezése szerint is – életre szólóan beivódott idegeibe. Következett ezután a testet is megroppantó fizikai munka, a betonelemgyártás. Végre 1965-től térhetett vissza szakmájához. A híres martonvásári kutatóintézetben dolgozott, de utánanyúltak, ott is inkább végezhetett mezőgazdasági segédmunkát, mint valódi kutatói tevékenységet. Szervezte azonban, Bogdán Emillel együtt, a Brunswick Klubot, programokat, melyek méltán tekinthetők a rendszerváltás egyik fontos előkészítőjének. Somodi István ott állt Püski Sándor mellett is barátként, küzdőtársaként és a Szárszó Baráti Kör titkáráként.

Mindez egy életút vázlata csupán, mely a XX. század közepétől átvezette emberét a XXI. századba, megtartva őt hűségben, becsületben.

Ám a rendszerváltás, az új századforduló és a mögöttünk levő első évtized sem nyújtott vigaszt vagy elégtételt Somodi István nemzedékének.

Szárszó 50. évfordulójára 1993-ban is olyan körülmények között kerülhetett sor, hogy az „első szabadon választott” kormánynak sokféle szabadság tetszett ugyan, de az „egyenes beszédnek”, a gondolkodásnak a szárszói szabadsága és iránymutatása semmi esetre sem. Amint azt Somodi István 2011. február 6-án, a Püski Sándor születésének századik évfordulójára rendezett TF-estén előadásában mondta: *a szárszói modell „most is elevenébe vágott, újra kiváltotta a hatalmon levő érdekcsoportok elutasító magatartását”*. A történelem mindmáig nem szolgáltatott igazságot a szárszói nemzedéknek és személy szerint Somodi Istvánnak sem.

Nekünk kötelességünk tisztelni a nemzedék, a szárszói gondolat és magatartás előtt. És kötelesség felmutatni az eszmei hűség, a hazáért vállalt áldozatos munka emberi példáját olyan, talán túlságosan is szerény személyiségre tekintve, mint Somodi István.

Legyen tehát ez a díj egyúttal tisztelgés tágabban az egész népi mozgalom előtt. Erre kötelez minket az is, hogy 1987-ben Lakiteleken az egykori Szárszói Találkozó nyomán indultunk el magunk is, mintha vallottuk volna már akkor Somodi István intelmét: Szárszó ne csak emlék legyen, elsősorban legyen modell, maradandó, mely eligazít a cselekvésben, a magatartásban akkor, amikor nehéz történelmi időkben a nemzetnek különösen nagy szüksége van a gondolkodó, cselekvő emberek közösségére.

Egy lassan ugyancsak kifelé tartó nemzedék küldi e díjjal szeretetteljes üdvözetét Somodi Istvánnak, bízva abban, hogy talán újabb nemzedékek is építkeznek majd abból, amit a népi mozgalom és Szárszó művekben, eszmékben és politikai magatartásban örökül hagyott.

BÍRÓ ZOLTÁN

BÍRÓ ZOLTÁN (1941) irodalomtörténész, politikus, főiskolai oktató. A *Hitel* első főszerkesztője.

Egy hosszú, tartalmas és gazdag életútról szeretnék röviden beszámolni Önöknek.

Szőke János atya 1927-ben született, s azóta eltöltött évtizedeit – akárcsak mindannyiunkét, akik átértük azt a korszakot – erőteljesen befolyásolták a XX. század közepének és második felének történelmi eseményei és intenzív hatásai.

Szőke János atya már diákkorában elkötelezte magát Don Bosco családjának, a szalézi szerzetesrendnek. Hazai rendházakban töltött évek után 1948-ban előljárói Olaszországba, Torinóba küldték felsőbb tanulmányokra. A zűrzavaros politikai események azonban beleszóltak a folytatásba: a hazai szerzetesrendek állami felosztatása miatt hazajönni már nem tudott; s életének következő szakasza – összesen 46 esztendő – külföldön zajlott le.

* * *

1954-ben szentelték pappá Torinóban. Majd néhány évi iskolai hitoktatás után kapta élete első nagy feladatát: külhoni magyar lelkész lett 1958-tól 1975-ig. Előbb Svédországban, majd Nyugat-Németországban dolgozott népes helyi magyar közösségek papjaként. Hosszabb ideig volt a Nyugat-európai Magyar Papi Szenátus elnöke.

A hazai egyháztörténeti szakirodalom már kezdi feldolgozni, hogy milyen fontos feladatot láttak el a magyar lekipásztorok a második világháború utáni, majd az 1956 utáni évtizedekben a tömegesen külföldre került magyarok körében Nyugat-Európában, Észak- és Dél-Amerikában, Ausztráliában, Nem csupán lelki-vallási pasztorális segítséget nyújtottak új, idegen társadalmi környezetbe jutott honfitársainknak, de a külső szorítások által erősen fenyegetett, egyre fogyó magyarságtudatuk ápolásában és ébrentartásában is mellettük álltak; jól funkcionáló közösségeket szerveztek számukra, különösen nagy figyelmet fordítottak a fiatalokra.

Ennek a sokirányú segítő munkának aktív részese volt Szőke páter is 17 éven keresztül, sorsfordító időkben, 1958–1975 között.

* * *

Következő nagy életfeladata ugyancsak a magyarság szolgálatára, de az egész Kárpát-medencei magyarság hívőközösségeinek szolgálatára adott lehetőséget: a nagy nyugat-német katolikus segélyszervezet, az Ostpriesterhilfe munkatársa lett. E tevékenységi körében 1975–1994 között – két évtizeden át – széles körű anyagi segítséget tudott közvetíteni a magyarországi, valamint a felvidéki, a kárpátaljai és az erdélyi papság és hívek, egyházi közösségek és szervezetek számára.

Egyszer már e nagyjelentőségű német katolikus segélyszervezet, az Ostpriesterhilfe magyar vonatkozású történetét is meg kellene írni, fel kellene tární, amelynek Szőke páter is hosszú ideig tevékeny és eredményes munkatársa volt.

* * *

E húsz év elteltével a hazai, illetve európai politikai események nyomán újabb váltás következett be Szőke páter életében, a harmadik nagy életszakaszt indítva el: 1994-ben hazatelepült Magyarországra, s a budai Szalézi Majthényi-ház lett a rezidenciája.

Fontos szerepe volt az itt elhelyezett Mindszenty Archívum létrehozásában; egyik irányítója lett a Mindszenty Alapítványnak. Mint ilyen, számos esetben nyújtott segítséget a hazai, alulról induló és széles körben kibontakozó spontán Mindszenty-tisztelet országos megnyilvánulásainak.

1997-ben a Szalézi Don Bosco Könyvkiadó igazgatói tisztét is betöltötte. Számos írása és sok fordítása jelent meg ezután különféle lelkiségi, valláserkölcsi témákban.

* * *

De a legfontosabb feladat, ami itthon ekkor, 1994 után rá várt: ő lett a Kárpát-medencei magyar boldoggá avatási ügyek intézője, posztulátora.

E tisztségében fontos szerepe volt abban, hogy egyetlen évtized alatt a náciizmus és a kommunizmus sok ezernyi hazai áldozata közül négy püspök és egy szerzetes-nővér kiemelkedett az ismeretlenségből: pápai döntések alapján boldoggá avatták Romzsa Teodor kárpátaljai püspököt, Bogdánffy Szilárd és Scheffler János erdélyi püspököket, illetve Meszlényi Zoltán anyaországi püspököt és Salkaházi Sára szerzetes-nővért, akik vértanúként életüket áldozták hitükért, hivatásukért, a rájuk bízottakért.

Szélesebb körben megismertetésüket volt hivatva szolgálni a *Vértanúink, hitvallóink* című, Szőke páter által szerkesztett s máig folyamatosan megjelenő időszakos közlöny is.

Mindannyiunk számára örvendetes, hogy öt újabb figyelemre méltó kortársi boldoggá avatott személlyel gyarapodott a Róma által elfogadott és ünnepélyesen kanonizált magyarok köre. A magyar egyháztörténet, a magyar lelkiségtörténet jelentős eseménye ez.

* * *

Ugyanakkor sajnálatos – bár Szőke páter fáradhatatlanul dolgozott ennek érdekében –, hogy a vatikáni illetékes hivatal nem fogadta középük Mindszenty bíborost. Pedig annak idején, 1975-ben, mariazelli sírbatételekor, majd 1991-ben, esztergomi temetésekor azt reméltük – nagyon sokan azt hittük –, hogy a hazai egyházüldöző-egyházkorlátozó diktatúra összeomlása után ő lesz az első, akit az egyház magasra emel, felmutat, elének állít, mint a vallásos hit, a szabadságjogok és a magyarságtudat közismert bátor védelmezőjét a náciizmus és a kommunizmus támadásai ellenében.

Mindszenty bíboros szentéletű ember volt – pápák, vatikáni és más külföldi magyar bíborosok, püspökök, érsekek nevezték Mindszentyt szent életű, tiszteletre méltó, példaképpül szolgáló személynek.

Ez a sokszoros nyilvános bizonyoságtétel – a „fama sanctitatis” –, párhuzamosan az ugyancsak szünet nélküli széles körű „vox populi”-val, vagyis „a nép közvélekedésével” – megerősít minket abban, hogy továbbra is megkülönböztetett tisztelettel vegyük körül Mindszenty bíboros személyét, küzdelmeit, egész életművét.

* * *

1948 tragikus decemberének végén a nagy magyar író, Márai Sándor ezt írta naplójába: Mindszenty bíboros, az egykori zalaegerszegi plébános „félelmetesen belenőtt szerepébe és sorsába. Ritka tünemény, amikor a szerep valóban naggyá érlel egy embert.”

Valóban ritka tünemény, amikor a magas tisztségből (a „szerep”-ből) eredő kötelesség lelkiismeretes, mélyen morális felelősséggel történő teljesítése naggyá érlel egy embert.

* * *

Márai Sándornak ez az elgondolkodtató megállapítása átvezet rövid beszámolómmal záró tényéhez: Szőke páter életében ugyanis még egy további fontos posztulátori teendő szerepel. Öröndetes számunkra, mindannyiunk számára itt a Kárpát-medencében, hogy jelenleg – messze benne a nyugdíjas korában – az erdélyi magyarság nagy főpásztora, Márton Áron püspök boldoggá avatási ügyében dolgozik. Életrajzát már korábban könyvben feldolgozta és közreadta.

Adja Isten, hogy minél hamarabb eredménnyel járjon ez irányú posztulátori munkálkodása, az összmagyarság, az egységessé váló magyar nemzet javára és üdvére.

* * *

Hosszú, tartalmas, gazdag életút áll a 85. évébe lépő Szőke János szalézi atya mögött, telve a keresztény magyarság érdekében változatos területeken végzett fáradhatatlan munkával, áldozatos tevékenységgel, pihenést nem ismerő erőfeszítéssel.

Ez a hosszú életút, ez a gazdag életmű méltó az elismerésre.

MÉSZÁROS ISTVÁN

MÉSZÁROS ISTVÁN (1927) művelődéstörténész, az MTA doktora, az ELTE nyugalmazott docense, a Szent István Tudományos Akadémia tagja.

Tamási Áron-díjas

LŐWEY LILLA ÉS VÁRADI PÉTER PÁL

Van egy házaspár, végzettségükre nézve agrármérnök és magyar-történelem szakos tanár, aki az év felét Veszprémben tölti, a másik felében pedig Erdélyt járja. Hangyaszorgalommal anyagot gyűjtenek: képeket és adatokat, helytörténészekkel, irodalomárokkal beszélnek, és minden évszakban készítik a fényképeket. Aligha van olyan völgy vagy dűlőút, amelyet ne láttak volna, s amelyről egy vers vagy rege ne jutna eszükbe. Az *Erdély – Székelyföld* című sorozat készítőiről van szó, Lőwey Lilláról és Váradi Péter Pálról. Erdély adta őket az egyetemes magyar kultúrának: Lőwey Lillát Szováta, Váradi Péter Pált, felvett nevei is jelzi: Nagyvárad. Mint ők maguk mondják: Veszprémben vannak itthon, és Erdélyben otthon.

A csodálatos sorozat első három darabja, a *Kalotaszeg-trilógia* 1989–91 között jelent meg, a gyűjtőmunka tehát még a diktatúra idejére esett. A fotóművész a falurombolás gyászos korszakában szeretett volna valamit legalább képben megmenteni, felmutatni. A gyönyörű könyv bevezetőjét az akkor még segédlelkész Tőkés László írta. Az album óriási sikert aratott, s nemcsak a közönségnek tetszett, Péter Pálnak a Fitz József-díjat is odaítélték az első kötetért.

1995 óta házaspárként gondozzák – Sütő András kifejezését használva – a „honismereti fotóalbum”-okat, melyekben könyvenként 2–300 fotó és igényes ismertető leírások és irodalmi részletek vannak. Az idén immár a harminckettedik album került az olvasók kezébe. „Járvák Erdély csodálatos tájait, s vallanak róla képben és írásban. Tudósítanak és vallanak fáradhatatlanul, nemes szenvedéllyel, ihletetten, mint akik szerelmes földrajzot írva tárgyuk rabjai lettek – írta Sütő András, s még hozzátette: „Orbán Balázs nyomában a teljesség csodaszarvasát űzik.” Sütő máig érvényes méltató szavai az *Erdély – Siebenburgen – Transylvania* című, háromnyelvű kötetben jelentek meg. A házaspár ugyanis nemcsak Erdély kisebb tájegységeit dolgozta fel és mutatta be, hanem a képekben és a szövegben rejlő üzenetet Erdély szépséges tájairól, múltjáról, hitvilágáról, népművészetéről és mai életéről a más nyelven beszélőkhöz is el akarta juttatni. Mint ahogy üzentek a politikának is *Erdély – Székelyföld képi autonómiája* című kötetükkel. A „monumentális vállalkozás – az előszót író Sylvester Lajos szerint – azoknak segít, akik tudni akarják, hogy kik vagyunk, mik vagyunk, honnan jöttünk és merre tartunk”.

2008-tól új vonulattal gazdagodott a sorozat. Wass Albert születésének 100. évfordulójára összeállították a *Wass Albert havasai* című albumukat, 2009-ben Orbán Balázs előtt tisztelegtek *A legnagyobb székely* című gyűjteménnyel, melyben a 140 éve kiadott *Székelyföld leírásában* közölt fényképeket a mai állapotokkal szembesítve mutatták be. *A nagy székely mesemondó* a másfélszáz évvel azelőtt született Benedek Elek életének képeskönyvét nyitotta ki előttünk, 2010-ben a *Törzsében székely volt* Tamási Áron olvasóinak szívét dobogtatta meg, az idén megjelent *Szavak vándorköszörűse* pedig Kányádi Sándor külső és belső tájaira kalauzolt. 2012-re Áprily Lajos irodalmi fotóalbumát várjuk.

Miért népszerűek az *Erdély – Székelyföld* kötetek? Mert szépek, mert megszólítanak, mert kép és szöveg különleges harmóniában jelenik meg bennük. Váradai Péter Pál fotóin a táj él, lélegzik, szinte halljuk a fenyők suhogását, a madár szárnya rebbenését, fülelünk a hegyi patak mondikálására, beszippantjuk a kristálytisza levegőt, nagyot kortyolunk a borvízforrások vizéből. És a tájban, a falvakban látjuk a kérges tenyerű, ráncos arcú szép öregembereket és a XXI. század leánykáját és legénykéit is. Lőwey Lilla szövegei, a legjobb íróktól-költőktől vett idézetei is láttató erejűek. Mi volt előbb, a kép vagy a szöveg? Fölösleges kérdés, mint a tyúkról és a tojásról szóló is. Együtt van értelmük, közösen többet érnek, többet mondanak. A két művészeti ág – a fotóművészet és az irodalom – egybefonódásából egy újabb születik, hogy gazdagodhassunk általa.

Lőwey Lilla és Váradai Péter Pál a küldetéses emberek sorába tartozik. Munkáikból sugárzik az a hit, hogy ami az ő számukra fontos, meghatározó, mindaz, ami hazában, nemzetben értéket jelent, átadható másoknak is. Nem véletlen, hogy 2005-ben a Magyar Örökség-díjjal jutalmazták őket. Tamási Áron Alapítvány kuratóriuma nem csak a szép, tudományos és művészi értéket egyaránt képviselő könyvekért döntött úgy, hogy e két alkotó embernek ítéli 2011-ben a Tamási Áron-díjat. Gondoltunk a sok-sok kiállításra is, Farkaslakán a centenárium alkalmából rendezettre, az először a Székely Nemzeti Múzeumban bemutatott *Székelyföld ezer pillanata* című tárlatra is, az 1008 darabból álló, ajándékba adott fotógyűjteményre, és számításba vettük Lőwey Lilla képekkel illusztrált számtalan előadását is, melyeket lányuk, Soós Andrea előadóművész tett és tesz még emlékeztetesebbé.

Most is Erdélyt járvák, de a parlamenti díjátadó ünnepségre hazatértek. Mezőbándon, Marosvásárhelyen, Csíkszeredán, Sepsiszentgyörgyön volt, illetve lesz előadással

egybekötött könyvbemutatójuk. Laudációmat egy Tamási Áron-idézettel zárom: „A hegyi patak eléri a tengert, és az igaz szándék – a győzelmet.”

Ennek szellemében gratulálok és adom át Váradi Péter Pálnak és Löwey Lillának a díjjal együtt, Törös Gábor Tamási Áront ábrázoló bronzplakettjét.

UGRIN ARANKA

UGRIN ARANKA (1948) a Szépirodalmi Könyvkiadó volt főszerkesztője, a Duna Televízió Művészeti Főszerkesztőségének volt vezetője. A Tamási Áron Alapítvány elnöke.

A TELEKI PÁL-ÉRDEMÉREM ÉS 2011. ÉVI KITÜNTETETTJEI

A Teleki Pál-érdemérem a Bethlen Gábor Alapítvány közelmúltban létesített kitüntetése, amelyet a tudós államférfiről nevezünk el. Úgy véltük: Teleki Pál nemzetszolgálata – a vesztt háború és a trianoni ítélet nyomán megcsönkített, kirabolt és erkölcsileg lezüllött ország közállapotának rendbetételéért, a hibás döntés revíziójáért, az igazságosabb békéért és a magyar állam függetlenségéért végzett áldozatos küzdelme – méltóbb megbecsülést érdemel, mint amit az utókortól és szülővárosa eddigi uraitól kapott. Főként azoktól, akik Rieger Tibor alkotását, Teleki Pál közadakozásból létesített egészalakos bronzszobrát 2004 elején kitiltották Budapestről.

Emlékeznünk és emlékeztetnünk kell a tudós-államférfira, mert nagy szükségünk volna ma is hasonló karakterű vezető személyiségekre. Ő Széchenyi példáját követő, nemzethű arisztokrata volt, modern, népbarát érzületű egész szellemi alkatában. Számára minden társadalmi réteg egyenlő volt, főnemes, köznép, úr vagy paraszt, kereskedő vagy földművelő. Nem ismert társadalmi hierarchiát; az irányításban sem. Megbecsülte mindazokat, akik bármilyen kis helyen és beosztásban is, a maguk munkájával és főként példaadásukkal tudják honfitársaikat vezetni. Sorsfordító időkben kétszer is kormányfői szerepre szólította a haza, bár hajlama és szándéka szerint inkább maradt volna a civil társadalom közszolgálatában a tudós patrióta.

A nemzetközileg elismert földrajztudós kiemelkedő szerepet vállalt a szellemi honvédelemben és az ifjúság nevelésében is. Több mint negyedszázadon át – haláláig – a magyar cserkészlet szellemi vezetője és patrónusa; egyetemi professzor, valamint a báró Eötvös József Collegium kurátora volt. Az elcsatolt nemzetrészek, a külhonban élő magyarok; a szegények, a nagycsaládosok s a több mint százezer lengyel menekült iránti tevételes szolidaritása, valamint a hódító Szovjetunióval szembeszálló finnek segítése, párját ritkító államférfiúi erényről tanúskodik.

Csicsery-Rónay Istvánval, a Teleki Pál Emlékbizottság ügyvezetőjével közös kérésünkre, Rieger Tibor szobrászművész, Teleki Pál születésének 125. évfordulójára, 12 Teleki-emlékérmet készített. A 2004 novemberében tartott díjtadó ünnepségünkön, ezzel a művészi bronzérmével köszöntük meg a Balatonbogláron befogadott Teleki-szobor létesítését és felállítását segítő lengyel és magyar támogatóink adományait.

Egyszeri alkalomnak szántuk a köszönetnyilvánításnak ezt a módját, de a korszak többet követelt. A kettős állampolgárság ügyében – a Teleki-szoborállításra emlékeztető, gyalázatos politikai és médiahadjárat után – tartott 2004. december 5-ei népszavazási kudarc reflexiójaként, egyben az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 50. évfor-

dulója tiszteletére, az emlékérmét 2006-ban Teleki Pál-érdeméremmé alakítottuk át. Célunk az volt, hogy a Fővárosi Közgyűlés által kitagadott tudós-államférfit megismerjék, s nemzetépítő munkája, hűséges közszolgálat, erkölcsi helyállása és magyarságszeretete legyen bátorító példa a későbbi nemzedékek számára. Ezért e kitüntetéssel 2006-tól – Teleki szolidáris szellemiségét, értékadó példáját követőket, szakmájuk kiválóságait és a magyar közösségek elszánt védelmezőit – a nemzetnevelő munkát jutalmazzuk.

A tudós-államférfi portréját ábrázoló bronzérem hátlapjára, a „MERJÜNK MAGYAROK LENNI!” feliratot vésettük, mert időszerű ma is Teleki bátorító fölhívása. Első alkalommal a trianoni békediktátum 86. évfordulóján tartott megemlékezésünkön, a csonka hazában élők közül kiválasztott 16 személy és két intézmény kapta meg új kitüntetésünket.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulóján, 2006. november 3-án tartott díjátadó ünnepségen Csicsery-Rónay Istvánnal, Rieger Tiborral együtt adtam át a Teleki Pál-érdemérmét a Kárpát-medence elcsatolt területein és a nyugati magyar diaszpórában élő 16 személynek és egy intézménynek kiemelkedő nemzetszolgálatukért. Amikor a Gyurcsány-kormány és Teleki szobrát a fővárosból kitiltó főpolgármester az ünneprontó rendőrfőtiszteket tüntette ki, mi akkor adtuk át „a magyar forradalom 50. évfordulóján tanúsított helyállásáért e „becsületrendet”: Vértesaljai László szerzetesnek, az 50. évfordulón folytatott magyarmentő szolgálataért, és Piotr Góreckinek, a Lengyel TV munkatársának, az 50. évfordulóról adott hiteles tudósításáért.

Ily módon a Teleki Pál-érdemérem hitelesítése is megtörtént az 50. évfordulón, de már a következő esztendőben – a kormányzati retorziók miatt – a Bethlen Gábor Alapítvány szokásos díjátadó ünnepségét nem tarthatta meg. Negyedszázados történetünkben ez a példátlan eset egy durva diszkrimináció, a megítélt pályázati támogatás fölfüggesztése miatt történt. Az Alapítvány képviselője tiltakozó levelet írt a Nemzeti Civil Alapprogram Tanácsának és dr. Kiss Péter miniszternek, majd a megalázó, felelőtlen ügyintézés, nemtelen válasz miatt 2007. december 1-jén lemondott elnöki tisztségéről. A Teleki Pál-érdemérem azonban megmaradt, s évről évre ezzel ismerjük el azokat a személyeket és intézményeket, akik Teleki Pál szellemi örökségét, nemzetünk szolgálatát áldozatosan vállalják. A Teleki Pál Emlékbizottság három oszlopos tagját – Csicsery-Rónay István ügyvezetőnket, legtevékenyebb tagunkat Török Bálintot és fővédnökünket, Mádl Ferenc köztársasági elnököt – az idén kísértük utolsó útjára úgy, hogy Teleki Pál bronzszobrát még nem állítottuk föl Budavárban. A Teleki Pál-érdemérmesekre vár a fővárosi szoborállítás nemes feladata: mert bízunk abban, hogy eljön az ideje, amikor szülővárosa méltó emléket állít – a magyarság szolgálatában életét áldozó – hű fiának!

Ebben az évben, a kuratórium döntése alapján, Teleki Pál-érdemérmét kaptak:

- *Szarvas Gábor* Nyelvművelő Egyesület (Ada) – a délvidéki magyarság kultúrája, a magyar nyelv pallérozása, oktatása és védelme ügyében két évtizede folytatott példás tevékenysége és közéleti szerepvállalása elismeréseként,
- *Cservenka Judit* rádiós újságíró, a nemzethű tájékoztatásban több évtizede folytatott példás munkájáért, eredményes szerkesztői tevékenységéért,
- *Csirpák Lili* a *Teleki és Európa* című könyv szerzője, az Emlékbizottság tagja, Teleki Pál szellemi örökségének népszerűsítéséért, szobrának felállítása ügyében végzett munkájáért,

- *dr. Mészáros István* tudós, oktatástörténész, a tudományos ismeretterjesztésben, a magyar oktatásügy és Teleki hagyatékának feldolgozásában folytatott több évtizedes tevékenységéért,
- *Péterffy László* szobrászművész, a Bethlen Gábor-érem alkotója, nemzeti örökségünk művészi feldolgozásában és bemutatásában kifejtett alkotó munkájáért,
- *Ujváry Gábor* történész, hungarológus, tanár, az ifjúság nevelésében, a legújabb kori magyar történelem és a hungarológia nemzetközileg elismert kutatásában, publikálásában és szervezésében végzett kiváló teljesítményéért kapja meg a Teleki Pál-éremet.

BAKOS ISTVÁN

BAKOS ISTVÁN (1943) művelődéskutató, közíró. 1980-tól vesz részt a Bethlen Gábor Alapítvány munkájában. Az induló *Hitel* egyik szerkesztője, a Magyarok Világszövetségének 1994–99 között főtitkára.

